Jag heter Klara Tixell.
Jag överlevde Förintelsen.
Här berättar jag min historia.

Klaras berättelse

Del 1 · Min uppväxt 1929-1938

Berättelsen är en bearbetning av flera intervjuer med Klara Tixell.
Klara Tixell har läst och godkänt framställningen av berättelsen.

ETERNAL ECHOES

Teach and Learn About the Holocaust

Medfinansierat av
EU-programmet
Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Min uppväxt 1929-1938

Min familj och livet i Danmark

© "Natten är mörk och lång" Reproduktion: SKMA

Klara Ruben.

Jag föddes den 2 oktober 1929 i Köpenhamn. Min familj bodde på Islands Brygge. Det var ett arbetarkvarter på den nordvästra delen av ön Amager vid Langebro i Köpenhamn. Vi hade en lägenhet med två sovrum och en matsal. Eftersom vi var en stor familj använde vi alla rum att sova i, två personer i varje. Det fanns bara en toalett så vi tvättade oss alltid i köket.

Mor skötte om oss barn och hemmet. Far var revisor och hade hand om räkenskaperna på ett litet företag som hette Sydfrukt. Kontoret låg mitt i Köpenhamn på Gröntorget (Grøntorvet på danska). De importerade grönsaker och frukt som apelsiner och citroner. Därför hade vi gott om frukt hemma. I övrigt hade vi inte överflöd på något.

Min familj var judiskt ortodox. Vi firade alla högtider och vi barn fick en religiös fostran. I hemmet höll mor hårt på de judiska matreglerna, och varje sabbat firade vi gudstjänst. Så länge farfar levde samlades vi hos honom varje lördag. Han hade fel på hjärtat och kunde inte gå till den stora synagogan. Enligt judisk tradition ska det finnas tio män när man ska be. På min fars sida var de tio syskon och eftersom deras familjer bodde i Köpenhamn fanns det tillräckligt många söner och svärsöner. Det var familjärt och mysigt att fira gudstjänst hos farfar. När han dog började vi fira sabbaten i Stora synagogan på Kristallgatan.

Det fanns en judisk skola i Köpenhamn, men den låg långt från vårt hem. Därför valde mina föräldrar att låta oss gå i den vanliga kommunala skolan istället. Runt om i husen där vi bodde fanns det många barn. Vi brukade träffas på gården för att leka. När jag var sju år lärde jag känna en jämnårig icke-judisk flicka som hette Kamma. Vi blev genast mycket goda vänner.

Mina vänner visste om att jag var judinna och att jag gick till synagogan på sabbaten. De andra barnen gick till skolan på lördagarna, men eftersom det var en judisk vilodag behövde jag inte gå. Jag behövde inte heller vara med på skolans kristendomsundervisning.

När mina kristna kompisar firade jul firade jag och min familj den judiska ljusfesten *chanukka*. Det verkade inte spela någon roll. Men under andra judiska högtider var det jobbigt. Vi fick nämligen inte utföra något arbete, och jag var tvungen att be min bästa kompis Kamma att tända gaslågan åt oss. Det kändes pinsamt och jag skämdes.

© Privat. Reproduktion: Per Sjöborg

Detta är ett fotografi av mina föräldrar.
Min mor Betti Hildesheim kom från den tyska staden Hamburg, och min far Leon Ruben från Köpenhamn.
Fotot togs i Köpenhamn 1920 på deras förlovningsdag.

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

© Privat. Reproduktion: Per Sjöborg

I bilden syns jag, längst till vänster, och mina syskon Daniel, Judith och Menni som även kallades Moses. Fotot togs 1929.

Jag har inget minne av att jag blev mobbad som barn för att jag var judinna, men min syster blev det. Hon berättade att de äldre barnen i skolan trampade på hennes hälar och retades.

Jag var yngst av fyra syskon och ganska livlig. Mor brukade säga att jag var bortskämd, men jag vet inte om hon verkligen menade det. Alla i vår familj spelade ett instrument. Vi älskade musik. Hemma stod radion alltid på, och vi sjöng med i de klassiska låtarna. En av mina äldre bröder spelade fiol. Han undervisade mig, och det visade sig att jag hade talang. Senare fick jag en kvinnlig känd artist som lärare, men jag tränade för lite och lyckades inte så bra som familjen hade hoppats.

© Privat. Reproduktion: Per Sjöborg

Min pappa Leon på cykel i Köpenhamn. Fotot togs i början av 1940-talet.

© 2015, 2019 författaren samt Svenska kommittén mot antisemitism

Text: Ewa Wymark

Grafisk form: Cecilia Undemark Péterfy

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Jag heter Klara Tixell.
Jag överlevde Förintelsen.
Här berättar jag min historia.

Klaras berättelse

Del 2 · Livet förändras 1938-1943

Berättelsen är en bearbetning av flera intervjuer med Klara Tixell.
Klara Tixell har läst och godkänt framställningen av berättelsen.

ETERNAL ECHOES

Teach and Learn About the Holocaust

Medfinansierat av
EU-programmet
Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Livet förändras 1938-1943

Tyskarna ockuperar Danmark

© Privat. Reproduktion: Per Sjöborg

Min bästa vän Kamma och jag. Vi träffades ofta och hade alltid väldigt roligt. På sommaren gick vi på Tivoli varje dag. Före klockan två kostade det bara femton öre. Fotot togs sommaren 1943 när vi var 13 år.

Min mor kom från Tyskland och hade upplevt första världskriget. När hon såg hur allting utvecklade sig under 1930-talet blev hon orolig. Kanske kände hon på sig vad som skulle hända. I Tyskland under Novemberpogromen 1938 misshandlades några av hennes kusiner av SS-män.

Efter attacken försökte våra släktingar fly från Tyskland, men de fick inget inresetillstånd till Skandinavien. Istället sökte de sig till Afrika och Amerika, där de välkomnades. Men min mormor och morfar var kvar. Gång på gång försökte min mor att skaffa inresetillstånd men fick avslag. Till slut sökte hon personligen upp justitieministern Steincke. När han såg hur orolig och ledsen hon var gick han med på att bevilja ansökan. Tack vare det kunde mina morföräldrar lämna Tyskland, men det var i sista ögonblicket.

Våren 1940 när tyskarna ockuperade Danmark var jag tio år. Vi fortsatte att leva våra liv som vanligt, men så småningom infördes mörkläggning, utegångsförbud och ransonering. När flyglarmen gick sprang vi ner i källaren. Det var otäckt och jag var väldigt rädd. En gång gick larmet när jag precis hade kommit hem från skolan. Ingen annan var där. Jag blev tvungen att sitta ensam i källarrummet. För att skydda fönstren hade vi täckt för dem med sandsäckar. Jag var livrädd för att huset skulle träffas av en bomb, och att ingen skulle hitta mig under ruinerna. Jag levde med cellskräck i flera år efter den händelsen.

Jag såg ofta tyska soldater marschera på Köpenhamns gator. De sjöng, eller rättare sagt vrålade, sina sånger. Min bästa vän Kamma och jag gick långa omvägar för att slippa höra dem. Ibland kunde en soldat komma fram och be om att vi skulle visa vägen till en plats. Då pekade vi alltid åt fel håll. Det var vårt sätt att göra motstånd. Vi njöt av det och hade roligt.

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Stämningen under ockupationstiden var hotfull. Det gjorde att människor höll ihop. Vi lånade saker, bytte kläder och hjälpte varandra på olika sätt. Utegångsförbudet begränsade vår rörlighet. Det kunde vara farligt att trotsa ordern. När jag hälsade på någon var det inte säkert att jag skulle kunna komma hem samma dag. Därför tog jag alltid med mig det jag behövde för att kunna sova över.

© Frihedsmuseet, Museet for Danmarks Frihedskamp, Nationalmuseet

Tyska soldater i Danmark 1940.

© 2015, 2019 författaren samt Svenska kommittén mot antisemitism

Text: Ewa Wymark

Grafisk form: Cecilia Undemark Péterfy

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Jag heter Klara Tixell.
Jag överlevde Förintelsen.
Här berättar jag min historia.

Klaras berättelse

Del 3 · Deportationen 1943

Berättelsen är en bearbetning av flera intervjuer med Klara Tixell.
Klara Tixell har läst och godkänt framställningen av berättelsen.

ETERNAL ECHOES

Teach and Learn About the Holocaust

Medfinansierat av
EU-programmet
Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Deportationen 1943

SS hämtar familjen

Jag minns inte att vi pratade särskilt mycket om att fly eller lämna Danmark, men vi hade hört att andra gjorde det. I vilket fall som helst skulle vi inte haft råd. Dessutom ville vi inte lämna mina morföräldrar.

Fredagen den 1 oktober firade vi det judiska nyåret. Den natten blev vi hämtade. Min syster och jag vaknade av att det stod två SS-män i dörren och pekade på oss med sina vapen. De sa åt oss att gå upp och klä på oss.

Jag var i chocktillstånd men klädde på mig och gick ut till mor i köket. De hade sagt till henne att göra i ordning mat eftersom vi skulle lämna lägenheten och resa iväg. SS-männen gick runt i rummen. När mor och jag blev ensamma i köket bad hon mig att leta efter ett papper jag kunde skriva på. Mor visste att jag inte fick vara borta från skolan utan anledning. Därför bad hon mig att skriva till min bästa vän Kamma. Jag hittade en tidning och rev loss en bit. På den skrev jag: ”Kära Kamma, vi har blivit tagna av tysk polis. Meddela det till skolan. Hälsningar Klara.” Jag rullade ihop lappen och lyckades kasta ut den i köksdörren utan att tyskarna märkte något. Det kunde ha varit farligt.

”Kära Kamma, vi har blivit tagna av tysk polis. Meddela det till skolan. Hälsningar Klara.”

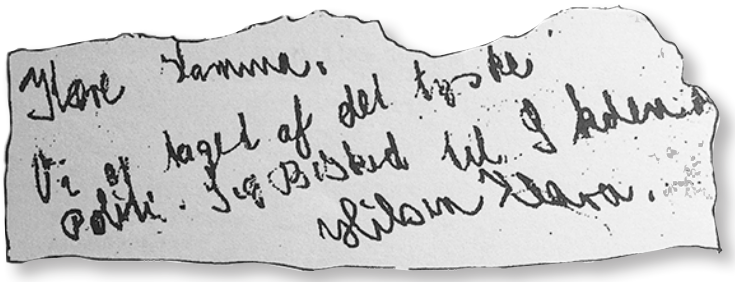

Källa: *Dengang – på Islands Brygge* (1995). Reproduktion av fotokopia som visar lappen som Klara lämnade till Kamma, sidan 57.

Mor packade våra kläder. Hon tog även med sig hyreskontrakten till vår lägenhet. Kanske kände hon på sig att det skulle dröja innan vi kom hem igen.

Ute på gatan var det mörkt. Inga lampor var tända. Vi fick order om att klättra upp i en lastbil som stod där. På flaket satt soldater och en judisk familj med små barn. Tyskarna körde sedan genom Köpenhamn och stannade till vid olika hus.

Tydligen hade tyskarna brutit sig in på den judiska församlingens kontor och lyckats stjäla adressregistret. Därför visste de var alla judar i Köpenhamn bodde. Det visade sig att flera av lägenheterna de kontrollerade var tomma. De som bodde där hade redan flytt. Senare fick vi veta att även mormor och morfar hade räddats och tagit sig till Sverige med båt.

När vi kört genom staden kom vi till slut fram till hamnen vid Langelinie där ett skepp låg och väntade. Vi fick order att hoppa av lastbilen och gå ombord. Jag hade aldrig tidigare sett ett så stort skepp. Överallt var det fullt med soldater. På kajen fanns en gammal kvinna som var sjuk. Tyskarna hissade upp henne med madrassen hon låg på. Hon skrek fasansfullt.

Eftersom det var storhelg hade min far tagit med sina bönböcker. En soldat tyckte att han gick för långsamt uppför landgången och slog till honom på armen med gevärskolven så att han tappade allt. Sedan plockade soldaten upp böckerna och kastade dem överbord.

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Ombord på skeppet tvingades vi att gå nerför flera branta stegar till lastutrymmet. Utmed väggarna fanns brädor uppsatta som vi kunde sitta och ligga på. När vi kom var det redan fullt med människor där.

Först på morgonen, när Danmarks judiske överrabbin, dr Friediger kommit ombord, lämnade skeppet hamnen. Dr Friediger var praktiskt lagd. Han samlade in all mat som vi hade tagit med oss. Sedan fördelade han det till kvinnorna och barnen. Tydligen var det många som hade tagit med sig knäckebröd, för det räckte till alla.

Eftersom det var en speciell dag för mig fick jag två knäckebröd. Den 2 oktober 1943 fyllde jag nämligen 14 år. På grund av det som hände har jag senare inte gjort särskilt mycket för att fira min födelsedag. Det väcker så starka minnen.

Det var trångt och dålig med luft under i utrymmet där vi satt. På söndagsmorgonen kom vi till slut fram till en stad i norra Polen. Staden heter Świnoujście, men tyskarna kallade den Swinemünde.

Vi tvingades upp på däck och fick sedan order om att springa nerför landgången. Det fanns många äldre bland oss. Flera unga judar försökte hjälpa dem, men de blev ofta slagna av tyskarna som tyckte att det gick för långsamt. På kajen stod soldater och skrek att vi skulle skynda på. På fartyget fanns även tillfångatagna danska kommunister. De stod på andra sidan relingen och såg allt som hände.

”Överallt stod det tyskar med kulsprutor. Det kändes väldigt förödmjukande.”

När vi kommit iland föstes vi in i fyra boskapsvagnar. Vi var cirka 45 till 50 personer i varje. Dörrarna låstes utifrån och sedan rullade tåget iväg. Inne i vagnen var det trångt. Vi fick sitta eller stå, och turades om att ligga ner en stund. I vår vagn fanns det en gravid kvinna. När hon blev kissnödig fick hennes man offra sin hatt. Snart var andra män tvungna att göra likadant för sina fruar.

En gång stannade tåget och vagnen öppnades. Då var vi långt ute på landsbygden. De beväpnade vakterna släppte ut oss och höll uppsikt medan vi uträttade våra behov i dikeskanten. Överallt stod det tyskar med kulsprutor. Det kändes väldigt förödmjukande. Vi lärde oss att det hörde ihop med den nazistiska ideologin, att trakassera judar och ta ifrån oss vår värdighet.

Senare under transporten fick vi bröd och lite marmelad. Det serverades i en hink. Vi fick också en hink med vatten. Kärlen var bra att ha för våra behov på natten. När solen gått ner sjönk temperaturen. Det var glipor mellan brädorna i väggarna och vi frös.

Ingen visste vart vi var på väg. Ibland stannade tåget. Det kändes som en evighet. Sedan fortsatte det igen. Först på tisdagskvällen kom vi fram till Theresienstadt (i nuvarande Tjeckien). Från tåget fördes vi in i en barack. Där fick vi vårt första ”varma mål” under hela transporten. Det bestod av ljummen potatissoppa. Det enda den hade gemensamt med ordet ”potatissoppa” var namnet. Soppan var tillagad av halvruttna potatisar och potatisskal. Vi åt ändå, eftersom det inte fanns något annat. Sedan lade vi oss att sova på halmmadrasserna på golvet.

© 2015, 2019 författaren samt Svenska kommittén mot antisemitism

Text: Ewa Wymark

Grafisk form: Cecilia Undemark Péterfy

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Jag heter Klara Tixell.
Jag överlevde Förintelsen.
Här berättar jag min historia.

Klaras berättelse

Del 4 · Tiden i läger 1943-1945

Berättelsen är en bearbetning av flera intervjuer med Klara Tixell.
Klara Tixell har läst och godkänt framställningen av berättelsen.

ETERNAL ECHOES

Teach and Learn About the Holocaust

Medfinansierat av
EU-programmet
Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Tiden i läger 1943-1945

Ankomsten till Theresienstadt

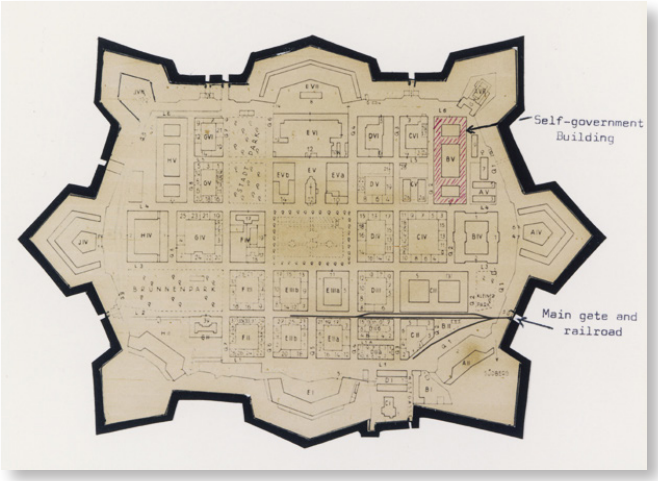

© U. S. Holocaust Memorial Museum, med tillstånd av Henry Kahn

Tyskarna utnyttjade den muromgärdade staden Theresienstadt som ett getto för judar. Hösten 1942 blev hela staden ett koncentrationsläger under SS kontroll. Kartan visar en översikt av fästningen.

Första dagen i Theresienstadt var det uppställning på gården. Runt omkring oss stod tjeckiska soldater och SS-män. En tysk steg fram och höll tal. Han sa att vi hade kommit till ett arbetsläger, och att vi skulle få det bra där. Sedan fick alla vykort. På dem skulle vi skriva till våra vänner och berätta att resan gått bra, att vi kommit till Theresienstadt och att allt var väl. Vi fick använda högst 30 ord och måste skriva på tyska. Det vi skrev var förstås inte sant, men nazisterna använde sig av falsk propaganda och många lögner.

När vi skrivit våra vykort fick vi order om att lämna ifrån oss alla värdesaker, smycken och pengar. Sedan fick vi en sexuddig gul stjärna att sy fast på ytterplaggen. De varnade oss att det kunde gå illa om vi inte bar stjärnan.

Innan vi fick komma in i Theresienstadt sattes vi i karantän. Soldaterna körde oss på lastbilsflak till baracker som låg utanför lägret. Där bodde vi helt isolerade i 14 dagar. I varje barack fanns två rum. Vi bestämde att kvinnorna och männen skulle sova var för sig. Rummen var små, cirka 25 kvadratmeter. Sängarna var byggda i tre våningar. Två personer fick dela på en brits. Jag sov tillsammans med min syster.

Under de två veckor som vi bodde där fick vi mat från huvudlägret och SS kom för att kontrollera oss. I övrigt hände det inte så mycket. Dagarna gick långsamt eftersom vi barn inte hade något att göra. Vi satt mest i grupper och iakttog de vuxna. I deras ögon såg vi ångest. Ingen visste vilket öde som väntade oss.

Under natten kröp vägglössen fram. På dagen kryllade det av loppor istället. Det var plågsamt att ständigt bli biten. Jag blev tillsagd att inte klia på betten. Om huden gick sönder kunde såren bli inflammerade, och vi hade inte tillgång till några mediciner.

När vi kom in i Theresienstadt skildes jag från min far och mina bröder. Männen skulle sova för sig. Jag, min mor och syster hamnade i en kasern som var uppkallad efter den tyska staden Hamburg. Där skulle vi bo på vinden tillsammans med 80 judiska kvinnor från andra länder.

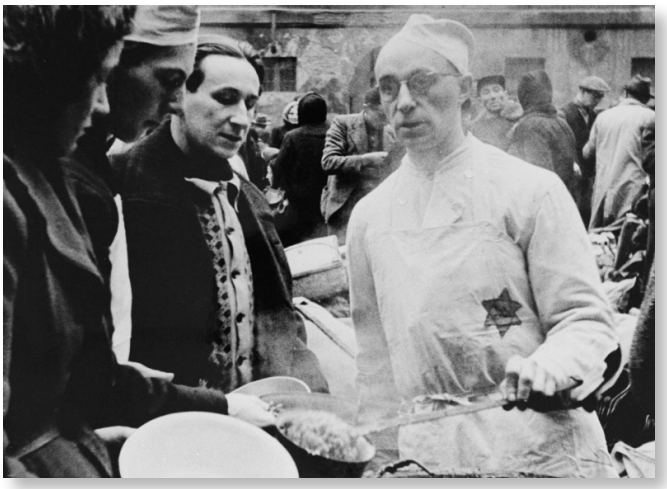

© U. S. Holocaust Memorial Museum, med tillstånd av Ivan Vojtech Fric

En fånge delar ut mat till judar från Holland som just kommit till Theresienstadt.

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Vi sov på halmmadrasser direkt på golvet. Det var trångt och vi talade olika språk. När vi pratade på danska trodde tjeckerna att vi viskade om dem. Och när de talade på sitt språk trodde vi att de viskade om oss. Därför blev vi osams flera gånger.

Den 10 november fick vi plötsligt veta att alla skulle samlas nästa dag för att räknas. Mor fruktade det värsta. Min syster som fått problem med blindtarmen låg i sjukstugan. När mor fick höra vad som var på gång letade hon fram min systers id-handlingar och sprang med dem till henne. En sköterska lovade att ta hand om allting.

Vi hade fått order om att ställa upp på gården i gryningen, klockan 04.00. Två timmar senare marscherade vi ut från Theresienstadt. Det tog lång tid eftersom det var 60 000 personer i lägret. I långa rader tvingades vi vandra fem kilometer till en dal som kallas Bauschowitz (Bohusovice). Där skulle vi ställa upp tio i varje rad i grupper om hundra personer.

Den 11 november var en grå höstdag. Marken var blöt och kall. SS-männen kom på motorcyklar och gick sedan utmed leden med batonger i händerna. De som inte stod rakt fick stryk. Småbarnen grät. Maten som vi tagit med oss tog slut.

Vi stod där hela dagen. Vid ett tillfälle såg vi ett flygplan på låg höjd. Vi blev rädda att det skulle fälla en bomb, men det gjorde det inte. Senare på kvällen började det att regna. Klockan 22.00 ljöd en signal. Först då, efter 16 timmar, fick vi gå in i lägret igen. När vi kom tillbaka kändes vårt lopp-bo som en underbar plats. Vi var helt utmattade. Jag vet inte varför de tvingade ut oss att ställa upp i led på det sättet. Kanske stämde inte antalet fångar och de måste räkna alla. Det var helt vansinnigt.

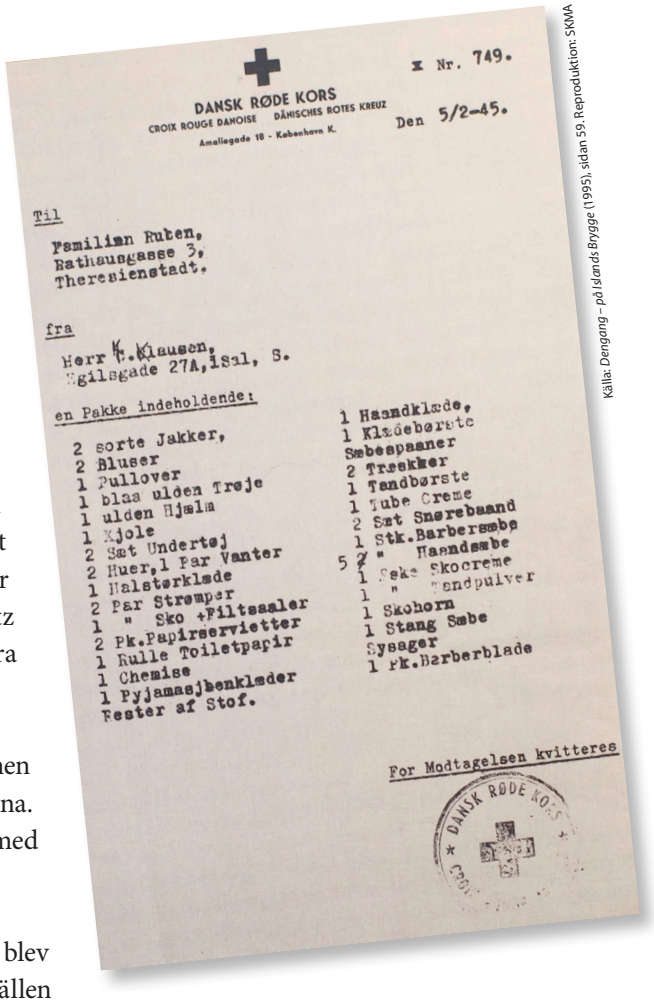

DANSK RØDE KORS
CROIX ROUGE DANOISE DÄNISCHES ROTES KREUZ
Amaliegade 18 - København K.

x Nr. 749.

Den 5/2-45.

Til

Familien Ruben,
Rathausgasse 3,
Theresienstadt.

fra

Herr K. Klausen,
Sgilsgade 27A, Isø, S.

en Pakke indeholdende:

2 sorte Jakker,
2 Bluser
1 Pullover
1 blaa ulden Trøje
1 ulden Hjælm
1 Kjole
2 Sæt Undertøj
2 Huer, 1 Par Vanter
1 Halsterklæde
2 Par Strømper
1 " Sko +Filtsaaler
2 Pk. Papirservietter
1 Rulle Toiletpapir
1 Chemise
1 Pyjamasjbenklæder
Rester af Stof.

1 Haandklæde,
1 Klædebørste
Sæbespaaner
2 Trøskker
1 Tandbørste
1 Tube Creme
2 Sæt Snørebaand
1 Stk. Barbersæbe
5 " Haandsæbe
1 Ske Skocreme
1 " Tandpulver
1 Skohorn
1 Stang Sæbe
Sysager
1 Pk. Barberblade

For Modtagelsen kvitteres

DANSK RØDE KORS

Källa: *Dengang – på Islands Brygge* (1995), sidan 59. Reproduktion: SKMA

Dokumentet från Danska Röda Korset, den 5/2 1945, visar innehållet i ett paket som Klaras familj mottog i lägret Theresienstadt från Kammas familj i Köpenhamn. I listan nämns till exempel olika klädesplagg och hygienartiklar som schampo och tandborste.

Lägret var överbefolkat. Efter ett tag började tyskarna transportera bort människor. De judiska administratörerna beordrades att välja ut 7 000 ur listorna. De som valts ut fick ett nummer att bära på en bricka runt halsen. Två dagar senare fick de order om att packa och göra sig i ordning. Sedan skickades de iväg. Ingen visste vart. Och de kom aldrig tillbaka.

Vi levde i en ständig skräck, och visste inte när det skulle bli vår tur att transporteras iväg. I lägret hade jag lärt känna en familj från Prag, en mor och hennes tre vuxna barn. Jag blev god vän med dottern som var ett par år äldre. När familjen skickades iväg tvingades vi att säga farväl. Det var väldigt svårt.

En del av fångarna blev utvalda till administratörer. De var ansvariga för att exempelvis se till att det fanns el och att ”sjukhuset” fungerade. Där fanns det visserligen läkare men de hade inte några mediciner att dela ut.

Efter fyra månader i lägret fick far dysenteri och blodig avföring. En av våra vänner från Prag som var läkarstudent lyckades smuggla in lite medicin, men det hjälpte inte. Min älskade far dog i februari 1944.

Varje dag dog människor i lägret. Kropparna täcktes över och transporterades på en kärra. Man kunde se armarna och benen hängande utmed sidan på vagnen. Samma kärror användes för att transportera bröd, utan att först rengöras.

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

När far dog fick vi inte gå med till krematoriet där kroppen skulle brännas. Askan lades i en kartong. Tyskarna var ordningsamma och noggranna. Varje kartong märktes med namn och ett datum. Efter ett tag växte antalet till 22 000.

1944 började det komma paket från Danska Röda Korset. Det var privatpersoner som hade packat dem. Min bästa vän Kamma hade hittat lappen som jag lämnat utanför köksdörren. Hon var aktiv i Röda Korset och hade samlat in varma kläder. I paketet hon skickade fanns också hygienartiklar och symaterial. Allt kom till användning.

Kammas namn och adress stod på paketet. Det var inte helt ofarligt att skicka det till oss. Jag anser att hon var och är en väldigt modig kvinna. Andra i lägret fick paket från Svenska Röda Korset. Jag är övertygad om att utan dessa paket hade inte så många av oss överlevt.

Livet i lägret

Varje dag väcktes vi tidigt för att utföra olika arbeten. På kvällen samlades vi i barackerna igen. Först var jag budbärare. Jag lämnade meddelanden till olika personer på små lappar. Det var intressant eftersom jag ofta fick en chans att höra vad de vuxna pratade om.

Sedan bytte jag arbete och kom till en fabrik som producerade skyltar av kartong. Vi vek färdigskurna kartonger på löpande band. Det vi producerade i lägret gick till Tyskland. Jag tyckte att arbetet på fabriken var tråkigt och fick ett annat jobb. I sex månader var jag på ett barnhem. Personalen tog hand om barnen medan föräldrarna arbetade. Det fanns även föräldralösa barn. De kom till Theresienstadt med en skylt hängande om halsen. På den stod bland annat barnets namn. En del barn hade inte någon skylt. Ingen visste någonting om dem, inte ens vad de hette.

Jag trivdes på barnhemmet men fick gulsot. Det tog lång tid innan jag blev frisk igen och hade återhämtat mig. Jag som redan var smal blev ännu smalare.

Våren 1944 började den danska regeringen att ställa krav, de ville veta hur vi hade det. Efter många förhandlingar blev det därför bestämt att det skulle komma en internationell kommission till lägret.

© Yad Vashhem

En av gatorna i Theresienstadt.

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Innan kommissionen kom hade tyskarna transporterat iväg många människor. De gjorde allt för att rensa upp i lägret. Husen målades, och stängslet kring ett område som var förbjudet för judar, revs ner. Man byggde ett kafé, ordnade med levande musik och arrangerade blommor. Allt skulle vara fint när den internationella kommissionen kom.

Barn från sju år ställdes upp i ett långt led för att förflytta kartongerna med aska från krematoriet till en lastbil. Allt dumpades sedan i Eger-floden. Idag finns det ett fint minnesmonument där.

© Yad Vashhem

Barn i Theresienstadt. Fotot togs av Röda Korset den 23 juni 1944, under kommissionens besök i lägret.

I lägret fanns det en skola, men den användes inte eftersom de vuxna inte fick undervisa barnen. Där satte tyskarna upp en skylt som sa att skolan var stängd på grund av lov. Och barnen på barnhemmet fick lära sig en ramsa. Trots att de aldrig hade smakat choklad skulle de säga: ”Jag orkar inte mer choklad.” Till barnen byggdes även en lekplats.

Vi flyttades från barackerna. Jag, mamma och mina syskon fick till och med ett eget rum. Det kändes väldigt lyxigt där jämfört med baracken.

Inför kommissionens besök hade vi blivit tillsagda att inte säga något negativt om lägret. De som hade svårt att hålla tyst placerades på en plats utanför Theresienstadt.

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Den internationella kommissionen bestod av representanter från Internationella Röda Korset och Tyska Röda Korset, och dr. Henningsen från Danmarks utrikesministerium. Under besöket lyckades han viska en hälsning i örat på överrabbin dr. Friediger. Han sa: ”Jag har en hälsning till er från kungen och biskopen i Köpenhamn.” Det gav oss hopp om att vi skulle få komma tillbaka till Danmark.

Jag vet inte om de i kommissionen trodde på allt de såg. När de lämnade lägret blev allt som vanligt igen. En del människor menar att de var tvungna att skriva en positiv rapport. Annars kunde tyskarna ha hämnats på oss.

Jag vet inte om de i kommissionen trodde på allt de såg. När de lämnade lägret blev allt som vanligt igen.

Det fanns ett rikt kulturliv i Theresienstadt. Tyskarna passade på att göra propaganda av det, och gjorde en film för att skryta om hur bra de ordnat det för oss judar. Man filmade bland annat en fotbollsmatch med unga som var i god form och såg bra ut. När filmen var klar sköt man den holländska regissören. Man ville inte att det skulle finnas några vittnen kvar.

Jag ville gärna synas i filmen och visa att jag var dansk medborgare. Av en bit madrass sydde jag en handväska och broderade Danmarks karta på framsidan. Sedan gick jag förbi kameran och höll upp väskan. Det var mitt sätt att berätta vem jag var. Jag vet inte om det kom med.

Tyskarna var väldigt förtjusta i Verdis Requiem, som är en dödsmässa. Den framfördes av en kör från Prag. En gång tvingade tyskarna kören att framföra operan för flera tusen judar som skulle transporteras.

När kommissionen kom på besök ville tyskarna höra operan igen. Hälften av medlemmarna hade redan skickats iväg, men dirigenten lyckades hitta några amatörer så att operan kunde framföras. Ett par dagar senare fanns det inte någon från kören kvar i lägret. Bara dirigenten överlevde.

© 2015, 2019 författaren samt Svenska kommittén mot antisemitism

Text: Ewa Wymark

Grafisk form: Cecilia Undemark Péterfy

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Jag heter Klara Tixell.
Jag överlevde Förintelsen.
Här berättar jag min historia.

Klaras berättelse

Del 5 · Befriad 1945

Berättelsen är en bearbetning av flera intervjuer med Klara Tixell.
Klara Tixell har läst och godkänt framställningen av berättelsen.

ETERNAL ECHOES

Teach and Learn About the Holocaust

Medfinansierat av
EU-programmet
Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Befriad 1945

Befrielsen

© Wikipedia Commons

De vita bussarna från Sverige.

Mot slutet av våren fick några fångar order om att bygga en barack. De tyckte det var konstigt att det inte skulle finnas några fönster på byggnaden. Senare fick vi veta att tyskarna hade planerat att inrätta baracken som gaskammare.

I dokument som man hittat står det att alla fångar skulle gasas ihjäl den 10 maj 1945. De som inte rymdes i gaskammaren skulle kastas ner i de djupa vallgravarna som fanns utanför murarna i Theresienstadt. Sedan skulle vatten ledas in från Eger-floden.

Innan någon av dessa planer hann sättas i verket gick det rykten om att någon hade sett en bil i lägret med dansk flagga. Det lät vansinnigt. Plötsligt fick vi veta att vi skulle få lämna lägret och transporteras hem! Men det trodde vi inte på.

Vi samlades i en kasern där vi fick vänta i två dagar, mellan den 13 och 15 april. Den 15 april kom det en vit buss med svensk flagga och ett rött kors. Sedan kom det en buss till, och ytterligare en. Allt som allt var det 34 bussar. Då förstod vi att ryktet var sant.

Samma dag som vi skulle åka stod SS-männen på gården. De log mot oss och sa att vi nu fick tala danska. Sedan gick vi ombord på bussarna. Chaufförerna bestod av danska och svenska män som anmält sig frivilligt.

I varje buss fanns en tysk soldat. Bland fångarna fanns det en man som kallades ”Hambo”. Han brukade uppträda på teater och spela clown. Bland annat gjorde han parodi på en opera och en dam som sjöng ”nu dör jag, tra-la-la-la-la”. När tyskarna sa till honom att underhålla oss medan vi väntade började han sjunga: ”Nu kör jag, nu kör jag. Tra-la-la-la-la.” Det var bara vi som förstod. Tysken kunde ju inte danska och förstod ingenting.

Vi körde genom Tyskland och Dresden. Staden hade bombats i februari samma år och låg i ruiner. Sedan kom vi till Potsdam. Vi stannade där för att sova i skogen. På natten hörde vi hur staden bombades. En engelsk pilot ville se vilka vi var och riktade flygmaskinens strålkastare mot oss. Taken på våra bussar hade målats med röda kors och en svensk flagga. Följande morgon stod hela staden i brand, och vi fick ta en omväg runt den.

Den 17 april kom vi till slut fram till Padborg och den danska gränsen. Människor hade samlats för att hälsa oss välkomna. De kastade blommor, choklad och cigaretter. Vilken syn det var! I Padborg fick vi vår första måltid. Den bestod av riktig mat och mjölk som vi inte smakat under hela tiden i lägret. Det smakade fantastiskt.

Sedan körde vi genom Jylland till Fyn och Odense där vi övernattade i en skola. Nästa dag åkte vi vidare till Frihamnen. Min bästa väns bror studerade vid universitetet. Just när vi passerade kom han cyklande och råkade se en av mina bröder i ett av bussens fönster. Senare berättade Kamma att ingen kunde tro honom när han exalterad kom hem och berättade att han sett en medlem i vår familj. Det var ju fortfarande krig och landet var ockuperat.

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Jag skrev ett kort till Kamma från Odense. På det viset fick hennes familj en bekräftelse på att vi blivit fria och hade förts till Malmö i Sverige. Friheten där var dock begränsad. Vi sattes i karantän i en flyktingförläggning som kallas Rosöga, och isolerades från befolkningen eftersom man var rädd för sjukdomar. Det kändes jobbigt att vara fri och ändå inlåst där.

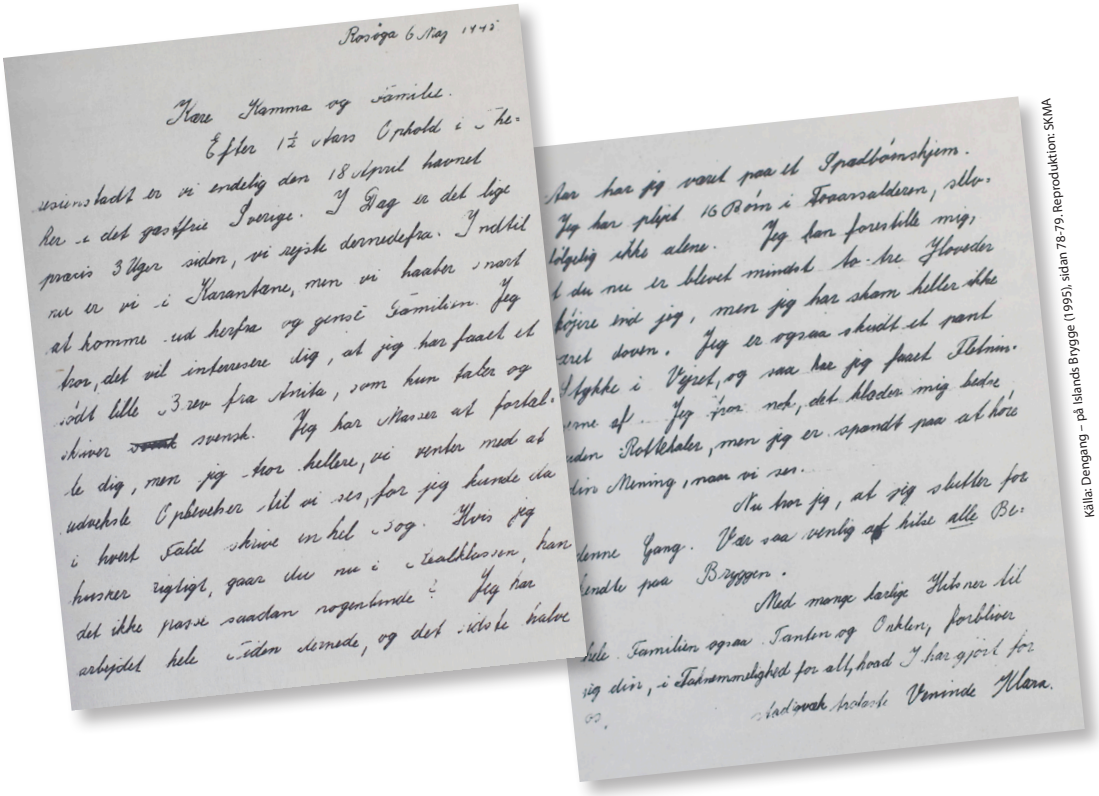

Rosöga 6 maj 1945

Kära Kamma och familjen

Efter att ha varit ett och ett halvt år i Theresienstadt har vi äntligen den18 april hamnat här i det gästfria Sverige. Idag är det precis 3 veckor sedan vi reste därifrån. Hittills har vi varit i karantän, men vi hoppas att vi snart ska få komma ut härifrån och träffa släkten igen. Jag tror du kommer att tycka det är intressant att få höra att jag har fått ett trevligt litet brev från Anita, som talar och skriver svenska. Jag har massor att berätta för dig, men jag tror det är bäst att vi väntar med det tills vi ses, för det är så mycket att jag skulle kunna skriva en hel bok om allt. Om jag inte minns fel går du väl i realskolan nu, visst är det så? Jag har arbetat hela tiden därnere, och det senaste halvåret var jag på ett spädbarnshem. Jag har skött 16 barn i tvåårsåldern, fast naturligtvis inte ensam. Jag kan föreställa mig att du har blivit minst två-tre huvud längre än jag, men jag har inte heller stått stilla. Jag har också vuxit en hel del, och så har jag fått flätorna avklippta… Jag tror nog att det passar mig att inte ha flätor, men jag är spänd på att få höra vad du tycker när vi ses.

Nu tror jag att jag slutar för denna gång. Snälla du hälsa alla jag känner på Bryggen. Med många kära hälsningar till hela familjen, tant och onkel. I tacksamhet för allt ni gjort för oss förblir jag din.

Din alltid trogna Väninna Klara.

Källa: Dengang – på Islands Brygge (1995), sidan 78-79. Reproduktion: SKMA

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Medan vi väntade på att tiden i karantän skulle ta slut blev det fred i Europa. När vi sedan kom tillbaka till Köpenhamn tilldelades vi en bostad i ett ålderdomshem. Där fick vi bo tills vår egen lägenhet blev ledig. Den hade varit uthyrd under de 18 månader som vi varit borta.

Jag var 15 år när vi kom hem till Köpenhamn. Den första dagen när vi gick nerför vår gata kom grannarna ut och kramade om oss. Det var väldigt känslosamt. Min syster och jag gick till skolan för att ta reda på i vilken klass Kamma gick. När en lärare gick förbi i korridoren bad vi henne säga till Kamma att hon skulle komma ut. Kamma visste inte att vi stod där och väntade. När hon kom omfamnade vi varandra. Det var ett fantastiskt ögonblick.

Början på ett nytt liv

© Privat. Reproduktion: Per Sjöborg

Klara 21 år. Fotot togs en kort tid efter att hon flyttat hemifrån.

Efter ett par månader fick vi flytta tillbaka till vår egen lägenhet. Alla våra möbler fanns kvar, de hade stått inlåsta i ett av rummen.

Tanken var att jag skulle börja skolan, men eftersom jag missat så mycket skulle jag behöva gå om en klass och det ville jag inte. Istället började jag arbeta som barnflicka. Det var svårt den första tiden i Danmark. Alla var ängsliga och hade nerverna utanpå. Det blev ofta bråk. Vi kunde inte riktigt vänja oss vid vardagslivet.

Vi fick ingen hjälp att bearbeta våra trauman. Ingen myndighet var intresserad av att veta hur vi hade det, och ingen frågade hur det gick för oss i skolan. Det gjorde mig besviken. Vi blev inte ens undersökta av läkare, och ingen frågade hur vi klarade oss ekonomiskt. Det var kanske ingen som tänkte på det. Danmark hade just blivit fritt från ockupationen och det fanns många oläkta sår.

Till en början bodde alla syskon hemma. Sedan flyttade min syster och mina bröder. Jag började läsa på universitetet. En helt ny värld öppnades för mig när jag upptäckte livet utanför den lilla judiska gemenskapen. Det blev en kulturchock. Tidigare hade jag knappt hört talas om att en man och kvinna kunde bo tillsammans utan att vara gifta. I ortodoxa hem var det helt otänkbart. Jag sökte professionell hjälp för att bearbeta mina känslor. Eftersom jag var det sista barnet hemma kände jag mig instängd, och jag fick rådet att flytta hemifrån. Så snart jag fyllt 21 år och räknades som myndig flyttade jag ut.

När jag lämnade mitt barndomshem bröt jag helt med den judiska ortodoxa traditionen. Till min mors sorg fortsatte jag inte att hålla de judiska matreglerna. Flera gånger i veckan kom jag hem för att äta. Det bidrog till att jag träffade min mor ofta, och vi blev trots allt vänner.

© Privat. Reproduktion: Per Sjöborg

Klara Ruben i bakre raden, med sina bröder (från vänster) Menni och Daniel, samt systern Judith. Fotot togs 1947.

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

1955 träffade jag min blivande man på en kongress i Sverige för det skandinavisk-judiska ungdomsförbundet. När vi gifte oss lämnade jag Danmark. I mars 1959 fick vi vårt första barn, vår dotter Sonja, och ett par år senare kom vår son Gösta. Han föddes i juli 1961. Redan i Danmark hade jag börjat ta igen det jag missat i skolan. Jag utbildade mig till förskollärare och i Sverige vidareutbildade jag mig till specialpedagog.

För att bearbeta mina erfarenheter från Förintelsen har jag tecknat och skrivit ner mina minnen. Det svåraste har varit att berätta för mina barn, men jag har gjort det i omgångar.

© Privat. Reproduktion: Per Sjöborg

Klara och Leo Tixell, på bröllopsdagen 1956.

© 2015, 2019 författaren samt Svenska kommittén mot antisemitism

Text: Ewa Wymark

Grafisk form: Cecilia Undemark Péterfy

Medfinansierat av EU-programmet Erasmus+

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.